

Sadovi vztrajnosti in potrpežljivosti

Kratek oris razvoja Mariborske knjižnice in njene knjižnične mreže s poudarkom na prostorski problematiki

Pred natanko tridesetimi leti se je v Mariboru začela velika daljnosežna preobrazba splošnega javnega knjižničarstva na temeljih, ki so trdni še danes. Izhodišča je podrobno opisal že dr. Bruno Hartman v članku Čvrsta matična služba - osnova Mariborske knjižnice. V tem sestavku izhajamo iz obsežnega gradiva, ki je bilo pripravljeno v letu 1969, spremljali bomo realizacijo ambiciozno zastavljenih načrtov ter prikazali razvojno pot Mariborske knjižnice. Kot pravi živi organizem je v tridesetih letih izredno razgibano in dejavno spreminjala svojo podobo, dopolnjevala in posodabljala svojo organiziranost. Njen razvojni potek v pogosto spreminjajočih se upravnih ureditvah območja, na katerem je izpolnjevala svoje naloge, ni bil lahek in brez ovir, a bil je vztrajen in potrpežljiv.

Z osnovnimi podatki, ki tvorijo ogrodje dogajanja, bomo zaokrožili posamezna razvojna obdobja ter poudarili zlasti tista hotenja, ki so vodila k napredku, in probleme, ki so ga zavirali. Osrednja pozornost bo namenjena nastajanju, širjenju in utrjevanju knjižnične mreže, njenim notranjim povezavam, prav posebej pa prostorskim problemom.

Po predstavitvi temeljnih postaj v razvoju celotne Mariborske knjižnice, njenih vzponov in zastojev, bo v prilogi pregledna predstavitev posameznih enot v knjižnični mreži in njihove specifične problematike.

Mariborska knjižnica v svoji novi organiziranosti ni presekala korenin mariborskega knjižničarstva, ki segajo globoko v ljubiteljsko dejavnost številnih ljudskih knjižnic, kot so se pred letom 1969 imenovala knjižnice, gosto posejane po območju takratne občine. Žlahtna patina ljubiteljske dejavnosti se je prelila v profesionalno knjižnično mrežo, ki je rasla z novim zagonom. Tako bomo spremljali prehod posameznih knjižnic v okrilje novo nastale Mariborske knjižnice.

Preden bom med platnice tega zbornika sploščila obris bogatega, dejavnega, mnogostranskega dogajanja, časovno dovolj obsežnega in včasih kar burnega, si ne morem kaj, da ne bi začela s koncem naše zgodbe. Razlog bo zadosti razviden.

V drugi polovici decembra 1998, tik pred prehodom v jubilejno 50. leto nepretrganega razvoja poklicnega splošnega javnega knjižničarstva v Mariboru, je Mariborska knjižnica svečano odprla nove prostore dveh svojih enot: Knjižnice Tezno in Knjižnice Pobrežje.

Knjižnica Tezno je 16. decembra 1998 ponudila vsem, ki so se udeležili otvoritve, svojo imenitno podobo - zračni prostori, polni svetlobe, uglašena oprema, prijetno pohištvo v svetlem lesu, pregledni napisi, računalniki, udobni kotički za branje. Dva dni kasneje, 18. decembra, so slavnostno odprli knjižnico Pobrežje, ki je prav tako zadihala v boljših prostorih in se razkrila v novi opravi. Gre za dva pomembna dosežka, ki ju je mogoče pravilno presoditi le, če vemo, kaj vse je morala Mariborska knjižnica doslej premagovati pri ustvarjanju knjižnične mreže. Večer, časnik, ki izhaja v Mariboru in je, tako so razglašali, »Mariborčanom najbližje«, je 19. decembra 1998 oba, lahko rečem prvovrstna, dogodka stisnil v borih šest vrstic in Mariborčanov vsekakor ni ustrezno obvestil o novih pridobitvah.

Otvoritev knjižnice Pobrežje in Tezno

Mariborska knjižnica je včeraj slavnostno odprla prenovljene prostore knjižnice Pobrežje v Čufarjevi ulici 5. Ob otvoritvi so nastopili dijaki Srednje glasbene in baletne šole Maribor. Sicer pa je Mariborska knjižnica le dva dni nazaj, v sredo, slavnostno odprla tudi nove prostore knjižnice Tezno, ki so na novi lokaciji v nekdanji zgradbi Metalne na Zagrebški 20. Obe prenovljeni knjižnici sta z obnovo in selitvijo pridobili tudi nekaj dodatnega prostora. (mbk)

Večer, 19. december 1998

V nadaljevanju tega prispevka si bomo zato toliko bolj prizadevali predstaviti nastanek in razvoj knjižnične mreže v zadnjih tridesetih letih ter dokazati, da si Mariborska knjižnica takega obrobnega, lahko bi rekli kar omalovažujočega poročanja, vsekakor ne zasluži.

Projekt modernizacije splošnega knjižničarstva v Mariboru

V letu 1969 so bili sprejeti načrti razvoja mreže javnih knjižnic v Mariboru. Bili so plod strokovno pretehtane akcije, ki pa ji je bila naklonjena povezava pomembnih funkcij - ravnatelj Študijske knjižnice, v kateri je takrat delovala matična služba, Bruno Hartman je bil hkrati predsednik sveta za kulturo in znanost ter občinski odbornik in je spretno vnovčil vse prednosti te navezave v prid splošnemu knjižničarstvu.

Potem ko je svet za kulturo in znanost 17. januarja 1969 obravnaval in potrdil izvedbeni načrt razvoja mreže javnih knjižnic v Mariboru, je matična služba dobila nalogo, da izdelata operativni načrt. Konkretizacija je bila neposredno zaupana Ignacu Kameniku, profesorju in izkušenemu bibliotekarju iz Študijske knjižnice. 1. septembra 1969 je prevzel vodenje Mestne knjižnice. Na podlagi podrobne analize dotedanjega poslovanja, izposoje knjig, obiskov uporabnikov, stanja knjižnega fonda je izdelal podroben načrt z vsemi izračuni in ovrednotenjem programa, ki naj bi ga izpeljali v treh fazah do leta 1973. Načrt so na seji sveta za kulturo in znanost sredi oktobra 1969 predstavili Zlata Kert, Bruno Hartman in Ignac Kamenik. Tako je lahko svet predložil občinskemu zboru in zboru delovnih skupnosti Skupščine občine Maribor na 6. seji 25. novembra 1969 obsežno gradivo z naslovom Reorganizacija mreže ljudskih knjižnic v občini Maribor z naslednjimi uvodnimi besedami: »Pričujoči načrt o razvoju mreže ljudskih knjižnic na območju občine Maribor temelji na osnovnem tovrstnem projektu iz leta 1968, ki je bil predložen Svetu za kulturo in znanost in 17.1.1969 tudi osvojen. Njegova posebnost je, da določa posamezne faze tega razvoja, jih konkretizira in nadrobneje utemeljuje.«

Ravnatelj Študijske knjižnice in občinski odbornik Bruno Hartman je bil poročevalec na tej odločilni skupni seji zborov, predstavil je gradivo in ga utemeljil. V uvodnih besedah je poudaril, da so »mariborski knjižničarji po večletnem prizadevanju izdelali načrt, kako bi mogli preurediti knjižnično mrežo mariborske občine na novo. Pri tem smo upoštevali ugotovitve sodobne bibliotekarske znanosti, bogate

izkušnje visoko civiliziranih evropskih družb, vse to pa aplicirali na položaj v naši občini. Pri tem nismo bili megalomani ali romantični zanesenjaki. Kolikšen **realizem** nas je pri snovanju nove ureditve knjižnic vodil, najbolje dokazuje načrt v fazah, ki bi bile odvisne od finančnih sposobnosti občine.

Načrt je **trezen**. Predvideva združitev doslej samostojnih knjižnic v eno skupnost posamičnih delovnih enot. Takšen sistem se je odlično obnesel v Skandinaviji, v Veliki Britaniji, Nemčiji, Češkoslovaški, kjer je ljudsko knjižničarstvo doseglo visoko raven.

Načrt združenih knjižnic predvideva potrebno zvišano raven strokovnosti knjižničarjev, nabavo in obdelavo knjig na enem mestu, okrepitev več knjižnic zunaj mesta, tako da bi bile primerno porazdeljene po vsem ozemlju občine. Potujoča knjižnica, ki mora imeti najnovejšo literaturo, pa bo omogočala občanom tudi najbolj oddaljenih krajev, da bodo prišli do zelenih knjig.

Posebno pozornost nameravajo združene knjižnice posvečati mladinski literaturi in mladim bravcem, ki so bili doslej vse premalo upoštevanji. Zato bodo pionirski oddelki okrepljeni kadrovsko in vsebinsko.«

In še naslednji poudarek: »Odvisno je od občinskih skupščin, ali so dovolj **daljnovidne** in zmožne analize razvoja, da na svojem območju poskrbijo za smiselno in smotrno mrežo ljudskih knjižnic.«¹

V smislu teh poudarkov najprej podrobneje predstavljamo načrt sam, nato pa njegovo izvajanje, da bo razvidno, kakšne so bile dejanske možnosti in obseg njegove uresničljivosti.

Vsebina projekta Reorganizacija mreže ljudskih knjižnic v občini Maribor

V Uvodu so razložena izhodišča in cilji projekta. Povzemamo jih v strnjeni obliki: 1. ocenitev sedanjega stanja na področju knjižničarstva, 2. projekcija razvoja knjižnične mreže do leta

¹ Kopijo nagovora in projekta je dal na razpolago dr. Bruno Hartman.

1973, 3. z organizacijo in ustvaritvijo enotnega sistema mreže ljudskih knjižnic zajeti v enoten kompleks permanentnega izobraževalnega sistema celotno področje mariborske občine, zmanjšati razliko med mestom in njegovo okolico, 4. zagotoviti strokovno kvalitetno delo knjižnic v vseh segmentih, 5. »doseči uspešno diferenciacijo (in specializacijo) že obstoječih samostojnih knjižnic, kar zadeva knjižne fonde, in tako pogojiti njihovo rast v smer, ki odgovarja ustanovitvenemu namenu: študijske knjižnice v znanstveno raziskovalno, mestne in delavske pa v splošno izobraževalno smer«.

Z vidika, da je knjižnica v sodobnem svetu instrument permanentnega izobraževanja in postaja v sodobnem svetu takoj za šolstvom najpomembnejši dejavnik pri oblikovanju človekove zavesti, izhaja, da je potrebna premišljena načrtovanost, da je treba preiti od volonterstva knjižničnih delavcev k profesionalizaciji knjižničnega osebja. Ugotovitev, da sta se na mariborskem območju kot samostojni knjižnici uveljavili le Mestna knjižnica in Delavska knjižnica, medtem ko je 38 knjižnic v domeni kulturno prosvetnih organizacij, vodi do stališča, da je potreben »organiziran sistem, se pravi sistem enotne mreže ljudskih knjižnic, pri katerem je matična služba le njegov sestavni del z nalogami, ki jih ji določa zakon. Prav tak sistem, ki bi povezoval dosedanje sporadično vznikle ljudske knjižnice v učinkovito celoto in bi postal tvoren dejavnik pri rasti zavesti občanov mariborske občine, želi utrditi pričujoči projekt«.

Podrobneje so podani *Motivi za reorganizacijo dosedanje mreže ljudskih knjižnic* in so na kratko naslednji:

1. občina Maribor je celota, ki zahteva enovit in skladen razvoj na vseh področjih družbenih dejavnosti - torej tudi enoten sistem kulturno-izobraževalnih ustanov, kot so knjižnice, 2. moderni, v svetu že uveljavljeni principi urejanja knjižnične mreže, 3. stanje knjižnih fondov, nabave novega knjižnega gradiva, izposoje in članstva v knjižnicah mariborskega območja kaže, da so globoko pod osnovnimi mednarodnimi normativi, zato je potrebno načrtovano spodbujanje te vrste dejavnosti, 4. urediti je treba smotrno nabavo in strukturo

knjižnega gradiva ter njegovo strokovno obdelavo, posodobiti vezi med knjižničnimi delavci in uporabniki knjižnice.

Načrt reorganizacije dosedanjih ljudskih knjižnic v enotno mrežo ljudskih knjižnic na področju občine Maribor v osmih točkah predvideva v bistvenih potezah naslednje:

1. združita naj se Mestna knjižnica in Delavska knjižnica, Mestna knjižnica dobi status osrednje knjižnice, Delavska pa v sklopu združenih knjižnic status samostojne podružnice ali enote;
2. treba je vzpostaviti mrežo močnejših ljudskih knjižnic, ki bi bile enakomerno razporejene po teritoriju, v ta namen nekatere doslej društvene knjižnice (Tezno, Ruše, Šentilj, Pobrežje, Lovrenc, Rače, Kamnica, Pekre ali Studenci, morebiti še Pesnica) povzdigniti v podružnice enotne mariborske mreže ljudskih knjižnic;
3. pionirski oddelek Mestne knjižnice se osamosvoji kot samostojna podružnica osrednje knjižnice v samostojnih prostorih na Rotovškem trgu 6;
4. osrednja knjižnica prevzame matično službo od Študijske knjižnice;
5. ob matični službi se ustanovi samostojna enota potujoča knjižnica;
6. nesamostojne knjižnice v sklopu dosedanjih družbenopolitičnih organizacij se prek matične službe in potujoče knjižnice povezujejo z osrednjo knjižnico, njihovo vzdrževanje se utrdi s posebnim dogovorom med lokalnimi družbenopolitičnimi skupnostmi in občinsko skupščino;
7. ohrani se obstoječe izposojevališče v Spodnji Kungoti, ustanovijo se nova izposojevališča v Dvorjanah, Loki ali eni od vasi pred Staršami, v Miklavžu, Radvanju in Melju;
8. od leta 1973 je treba izboljšati strukturo knjižničnih kadrov v osrednji in podružničnih knjižnicah, občinska skupščina sodeluje kot štipenditor.

V razlagi k tem točkam je poudarjena osrednja knjižnica, v kateri delujejo vse skupne službe: skupna akcesija, skupna obdelava knjižnega gradiva, uprava združenih knjižnic, matična služba, potujoča knjižnica. Osrednja knjižnica razpolaga z matičnim katalogom za celoten fond združenih knjižnic in skrbi za popularizacijo knjižnega gradiva. Opredeljene so funkcije podružnic in matične službe. Delavska knjižnica postane samostojna enota združenih knjižnic, svoje delovanje usmeri v izposojno, popularizacijo knjige in delo z bralci. Podružnice, ki se bodo razvile iz nesamostojnih ljudskih knjižnic, je treba pripojiti združenim knjižnicam, okrepi kadrovske in knjižne fonde ter urediti prostore.

Realizacija mreže ljudskih knjižnic v etapah

Občudovanja vredna je pogumno predvidena realizacija v treh etapah. Najbolj natančno je obdelana prva etapa, v njej so v bistvu zarodki vsega nadaljnjega dogajanja, zato se je treba ob njej dlje pomuditi:

Časovno naj bi I. etapa potekala od 1. januarja 1970 do septembra 1970, predvideni sta bili maksimalna A varianta in minimalna B varianta glede na finančne možnosti. V tem obdobju naj bi se zgodilo naslednje:

1. januarja 1970 bi bila opravljena združitev Mestne in Delavske knjižnice, po možnostih bi bile na osrednjo knjižnico že prenesene centralne službe, a ta prenos je bil potencialno predviden za drugo etapo. Pač pa so za združitev dveh knjižnic bili predvideni nekateri pogoji:
 - a) revizija knjižnih fondov v obeh knjižnicah in izločitev zastarane literature, kar naj bi bilo opravljeno do 31.12.1969;
 - b) tudi v Delavski knjižnici preurejena izposoja na prost pristop
 - c) kadrovska izpopolnitev Delavske knjižnice (dva višja knjižničarja, 1 manipulant, 1 knjigovez, pol snažilke)
 - č) nastavitev administrativne moči v osrednji knjižnici

- d) v obeh enotah interne službe izdelujejo in dopolnjujejo kataloge, ki naj bi bili urejeni do decembra 1971
- e) nabavni komisiji delujeta še naprej v vsaki enoti in njuno delo usklajuje upravnik, dokler ne bo izdelan centralni matični katalog.

Za uresničitev maksimalne variante so bili predvideni še naslednji posegi:

- a) personalna okrepitev osrednje knjižnice (1 bibliotekar, 1 knjižničar, 1 manipulant, pol kurir - kurjač)
- b) kletne prostore Mestne knjižnice usposobiti za depo
- c) skupna obdelava novih knjižnih fondov bi potekala v utesnjenih prostorih Mestne knjižnice.

V okvir I. etape sta sodili še dve bistveni postavki:

1. adaptacija stavbe na Rotovškem trgu 6 za potrebe takratnega pionirskega oddelka Mestne knjižnice, ki bi do konca faze postal samostojna podružnica združenih knjižnic. Po selitvi pionirskega oddelka bi v stavbi na Rotovškem trgu 2 nastali pomembni prostorski premiki, a k temu se bomo vrnili pri opisu Osrednje knjižnice;
2. matična služba in potujoča knjižnica ter izposojevališča bi ob končani I. fazi prešli v sestav združenih knjižnic.

II. etapa naj bi obsegala obdobje od septembra 1970 (po končani adaptaciji stavbe na Rotovškem trgu 6) do decembra 1971. Združenim knjižnicam naj bi se v tem obdobju postopoma pridružile doslej nesamostojne knjižnice v naslednjem vrstnem redu: Tezno, Ruše, Pobrežje, Šentilj.

III. etapa: v letih 1972 in 1973 se dokončno ustvari enotna mreža ljudskih knjižnic. Po naslednjem vrstnem redu se priključijo naslednje nesamostojne knjižnice: Lovrenc, Rače, Kamnica, Studenci ali Pekre in če se pokaže za potrebno, tudi Pesnica.

Zanimivo je še naslednje predvidevanje: Delavska knjižnica se razširi s tem, da pridobi nove prostore v istem posloplju (Modno krojaštvo), dosedanje skladišče oddelka za odrasle

se preuredi za izposojno po principu prostega pristopa, sedanji pionirski oddelek se preseli v nove prostore, svoje pa prepusti oddelku za odrasle kot skladišče.

Pri tem so bili narejeni natančni izračuni za kadrovske okrepitve, predvideni tudi mnogi detajli, kot je na primer v osrednji knjižnici ureditev depoja, usposobitev čitalnice, sanacija prostora takratne čitalnice za matično službo s potujočo knjižnico, predelava svetlobnega parka v Mestni knjižnici, sredstva za dopolnitev priročne knjižnice, prostorska razširitev Delavske knjižnice, ob koncu leta 1971 nastavitev matičnega kataloga za vse pridružene knjižnice in še bi lahko naštevali.

Optimizem je bil vedno gonilna sila knjižničarjev, širokopotezno zasnovani načrt jim je bil jasna in trdna osnova, na kateri so vztrajali in niso odnehali, četudi so bile razmere še tako neugodne in so zastoji včasih jemali pogum.

Prvi koraki pri uresničevanju načrta v letih 1970 in 1971

Uresničevanje zastavljenih nalog je potekalo bistveno počasneje, kot je bilo predvideno, prevladala je logika, »če bodo sredstva dovoljevala«. Ta pa so bila neprestano omejena in jih je knjižnica trudoma razporejala za izboljšave, pa naj je šlo za knjižnične fonde, prostore, kadre, opremo in druge strokovne potrebe.

Ignac Kamenik je začel leta 1970 zavzeto udeleževati načrt, vendar so se časovna obdobja močno raztegnila. V tem letu pa je v Mestni knjižnici že spodbudil več aktivnosti, uspele so tudi predvidene kadrovske okrepitve: knjižničar v Mestni knjižnici - Majda Blagšič, višji knjižničar v Delavski knjižnici - Marijana Gorjan, bibliotekar - 1. septembra 1970 je bila na novo nastavljena Darja Kramberger z nalogo, da organizira pionirski oddelek kot bodočo samostojno pionirsko knjižnico. Zavlekla se je predvidena združitev Mestne in Delavske knjižnice, ki je bila izpeljana po uspešnem izidu referendumu 14. decembra 1970. S tem je bil storjen prvi korak v bodočo knjižnično mrežo.

Z odločitvijo obeh zborov Skupščine občine Maribor dne 29.12.1970 je Mestna knjižnica Maribor s 1.1.1971 prevzela od Visokošolske in študijske knjižnice Maribor naloge matične službe za območje občine Maribor.² Vodja službe je postal bibliotekar France Planteu. Sočasno so v Mestni knjižnici kot osrednji knjižnici nastajajočega knjižničnega sistema bile zasnovane že tudi druge strokovne službe za organiziranje in usklajevanje vseh dejavnosti.

Pulni sistem v Delavski knjižnici, 1961. Za pultom izposojata knjige Vera Malenšek in Vlado Hribernik. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

Skupščina občine Maribor je na skupni seji obeh zborov 14. septembra 1971 izdala soglasje k preimenovanju Mestne knjižnice v Mariborsko knjižnico. V utemeljitvi je ugotovila že opravljeno pripojitev Delavske knjižnice k Mestni knjižnici Maribor ter potrdila predvideno organizacijsko strukturo enovite knjižnične mreže v Mariboru, ki bi v končni podobi izkazovala naslednje enote združene mariborske knjižnice: osrednja knjižnica, pionirska knjižnica, matična služba s potujočo knjižnico ter 14 podružnic. Pod točko 2 je eksplicitno določila, da se dotedanja Mestna knjižnica preimenuje v Mariborsko knjižnico, njene samostojne enote pa bodo:

² *Odločba skupščine občine Maribor št. 022-29/67-m 3 z dne 30.12.1970*

Osrednja knjižnica (dosedanja Mestna), Pionirska knjižnica, podružnice se bodo enostavno imenovale knjižnica z navedbo krajevnega imena: Knjižnica Tabor, Knjižnica Tezno, Knjižnica Šentilj, Knjižnica Bistrica, Knjižnica Ruše, Knjižnica Pobrežje, Knjižnica Lovrenc na Pohorju, Knjižnica Rače, Knjižnica Kamnica, Knjižnica Studenci, Knjižnica Pekre, Knjižnica Hoče, Knjižnica Brezje, Knjižnica Zg. Kungota. Vse te enote bodo delovale kot ekspozitura Mariborske knjižnice. Delavska knjižnica je v tej odločbi dobila ime Knjižnica Tabor.³

Celoten knjižnični sistem je dobil skupno ime Mariborska knjižnica, v njegovem sestavu pa so po funkciji različne knjižnice:

- osrednja knjižnica z dvema enotama za uporabnike: osrednjo knjižnico za odrasle bralce in osrednjo pionirsko knjižnico ter druge specializirane knjižnice za odrasle in specializirane knjižnice za otroke
- krajevne knjižnice kot kombinirane enote v večjih urbanih skupnostih, to se pravi v večjih mestnih območjih ali zunajmestnih naseljih
- izposojevališča potujoče knjižnice.

Knjižnična mreža in skupne strokovne službe so nastajale vzporedno, pri nadaljnji obravnavi bomo najprej usmerili pozornost na knjižnično mrežo, ker je bila izhodišče za urejanje notranjih razmerij v knjižničnem sistemu.

Postopno oblikovanje knjižnične mreže

Vključevanje neprofesionalnih knjižnic v knjižnično mrežo ni bila lahka naloga in je ni bilo mogoče izpolniti v kratkem času, kakor je bilo predvideno v načrtu. Matična služba je bila odgovorna za razvoj mreže, za enakomerno razporejenost knjižničnih enot na območju celotne občine, za pripravo vsake knjižnice na prehod v knjižnični sistem. Postopek je potekal po naslednjih strokovnih stališčih:

- ob prevzemu ljudske knjižnice se njen dotedanji knjižni fond vključi v fond Mariborske knjižnice, opravi se pregled gradiva in njegova temeljita sanacija

³ *Soglasje skupščine občine Maribor št. 022-68/71 z dne 16.9.1971*

- po vključitvi se knjižni fond oblikuje v skladu z nabavno politiko Mariborske knjižnice
- letni prirast se določa z letnim načrtom MK
- knjige nabavlja in obdeluje služba za dopolnjevanje in obdelavo knjižničnega gradiva
- knjižnica dobi ustrezno število časnikov in časopisov, ki jih daje na razpolago v knjižničnem prostoru in tudi na dom
- knjižnično gradivo je urejeno v prostem pristopu in knjižnica ima ustrezne kataloge
- v kombiniranih enotah stoji ves knjižni fond v enem prostoru, vendar so ločeno postavljene leposlovne knjige za odrasle in leposlovne knjige za mladino, strokovna literatura je za obe kategoriji bralcev enovita, del prostora se uredi za čitalnico
- knjižnica naj bi imela prostorske možnosti za različne dejavnosti
- knjižnico vodi poklicni delavec MK.

Preden je bilo mogoče posamezno knjižnico odpreti za javnost, je bilo treba opraviti vrsto del in včasih je dolgo trajalo, da so bili ustvarjeni osnovni pogoji za delovanje knjižnice v novih razmerah.

Za vsako knjižnico so najprej potekali pogovori s pristojno krajevno skupnostjo in z vodstvi kulturnih društev. Treba je bilo premagovati številne ovire, prepričevati, da bo profesionalna knjižnica pomenila napredek, ljubosumno so se oklepali svojega običajno dokaj siromašnega knjižnega fonda, večinoma pa so pomenili problem prostori. Praviloma so jih zagotavljale krajevne skupnosti, Mariborska knjižnica pa je poskrbela za knjižnično opremo in strokovno ureditev knjižnice. Nekatere knjižnice so ostale kar v dotedanjih prostorih, nekatere so se sicer preselile, a tudi novi prostori so bili le malo izboljšani, treba jih je bilo urediti, za kar je primanjkovalo denarja.

V desetletju 1970 do 1980, ko se je najbolj širila knjižnična mreža, se je Mariborska knjižnica morala zadovoljiti s prostori, ki so bili trenutno na razpolago, nekateri so bili prav neugledni, mračni, slabo ogrevani, tudi vlažni, dosledno pa so bili premajhni in so kar dolga obdobja ovirali razmah dejavnosti, po mednarodno priznanem stališču pa bi morala

knjižnica ob svojem začetku imeti tako velike prostore, da ji zagotavljajo nemoten razvoj za naslednjih dvajset let.

*Sanacija knjižničnih fondov
1973. Maja Mlinarič in Ada
Čerček.
Foto: Arhiv Mariborske
knjižnice.*

Za strokovno ureditev je bila v Mariborski knjižnici oblikovana sanacijska ekipa, ki je ob prevzemu vsake knjižnice pregledala knjižni fond, ga očistila, strokovno obdelala ohranjene knjige, dopolnjevala knjižni fond z novimi knjigami in pripravljala ustrezne kataloge. V tej ekipi sta najprej delala vodja matične službe France Planteu in Maja Mlinarič, nato se je okrepila in so sodelovali še Ada Čerček, Mara Kavčič in nekaj časa Majda Kovačič in Breda Germ. Za poklicno osebje v enotah knjižnica ni dobivala dovolj sredstev in je za nekaj ur v izposoji pogodbeno zaposlila učitelje, dobrodošli pa so bili tudi prejšnji ljudski knjižničarji. Delavska knjižnica je po združitvi z Mestno knjižnico avtomatično postala prva krajevna knjižnica v okviru Mariborske knjižnice z imenom Knjižnica Tabor in je imela svoj pionirski oddelek, ki je kasneje prerasel v pionirsko knjižnico.

Kolektiv Delavske knjižnice leta 1965. Od leve proti desni: Vera Malenšek, Ada Čerček, Inge Vogme, Milena Hribernik, Anka Kumer, Marija Uran, Sonja Slatinšek.
Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

Leta 1971 so po prej opisanem postopku pripravljali Knjižnico Tezno, za javnost je začela delati leta 1972 kot prva kombinirana enota v knjižnični mreži.

V začetku leta 1973 so se pospešeno pridružile knjižnice Pobrežje, Šentilj in Hoče (zadnja v projektu prvotno ni bila predvidena). Februarja tega leta je po mnogo zapletih pri adaptaciji bila odprta Pionirska knjižnica v stavbi na Rotovškem trgu 6, kot samostojna enota je prevzela funkcijo osrednje pionirske knjižnice.

Knjižnica Kamnica, 1992.
Foto: Arhiv Mariborske knjižnice

V letu 1974 sta sledili Knjižnica Ruše in Knjižnica Pekre, v tem letu je knjižnica dobila tudi prvo vozilo bibliobus. Nato je nadaljevanje knjižnične mreže zastalo, knjižnice so se sicer

pridružile, toda ni jih bilo mogoče odpreti, ker za urejanje ni bilo dovolj sredstev. Leta 1976 je postala nova enota Knjižnica Studenci. Najdlje so zamujala dela pri Knjižnici Kamnica, ki je začela delovati šele leta 1978.

Zadnja v tem desetletju je bila na vrsti Knjižnica Lovrenc na Pohorju, odprta je bila leta 1980. Do tedaj je torej bilo v primerjavi z načrtom od predvidenih štirinajst vključenih le devet enot. Sledilo je desetletje brez vsake nove enote.

Šele v devetdesetih letih se je mreža krepila in dopolnjevala. Velika pridobitev sta bili leta 1992 dve popolnoma novi enoti: Knjižnica Nova vas (za odrasle) in Pionirska knjižnica Nova vas. Podrobneje bo njun nastanek opisan v poglavju o prostorski problematiki.

Od obstoječih društvenih knjižnic sta postali poklicni enoti še dve zapozneli, to sta Knjižnica Pesnica leta 1992 in Knjižnica Bistrica ob Dravi leta 1998.

Dostopnost knjižničnega gradiva v manjših krajih in zaselkih zagotavlja potujoča knjižnica kot enakovredna knjižnična enota na dva načina: z bibliobusom in s kolekcijami knjig, s katerimi dopolnjuje in aktualizira knjižni fond še nekaterih društvenih knjižnic.

Leta 1978 je Mariborska knjižnica v prizadevanjih, da približa knjigo uporabnikom tudi v njihovem delovnem okolju ustanovila Vzajemno knjižnico, ki deluje po principu potujoče knjižnice v delovnih organizacijah in podjetjih.

*Izposojevališče vzajemne
knjižnice EM Hidromontaža,
1984.*

*Foto: Arhiv Mariborske
knjižnice.*

V letu 1999 kaže knjižnična mreža naslednjo podobo:

- tri knjižnice za odrasle: osrednja Knjižnica Rotovž z Veliko čitalnico, Knjižnica Tabor, Knjižnica Nova vas
- tri pionirske knjižnice: osrednja Pionirska knjižnica Rotovž, Pionirska knjižnica Tabor, Pionirska knjižnica Nova vas
- tri krajevne knjižnice na območju mesta: Knjižnica Tezno, Knjižnica Pobrežje, Knjižnica Studenci
- osem zunajmestnih krajevnih knjižnic: Knjižnica Bistrica ob Dravi, Knjižnica Hoče, Knjižnica Kamnica, Knjižnica Lovrenc na Pohorju, Knjižnica Pekre, Knjižnica Pesnica, Knjižnica Janka Glazerja Ruše, Knjižnica Šentilj
- potujoča knjižnica: bibliobus s 49 postajališči - Vzajemna knjižnica v 3 podjetjih.

Od knjižnic, ki so bile leta 1969 predvidene v projektu, so zunaj knjižnične mreže ostale knjižnice v Račah, Brezju in Zg. Kungoti. Za knjižnico v Zg. Kungoti je treba dodati, da je bila leta 1989 strokovno urejena in bi lahko postala profesionalna enota, če bi ji namenili ustrežnejše prostore.

Ko ugotavljamo, kako je bil realiziran projekt knjižnične mreže, moramo pristaviti še to, kako se je spreminjala družbeno upravna ureditev. Knjižnični sistem je bil leta 1969 predviden na območju občine Maribor, z bibliobusom je Mariborska knjižnica segla še na območje drugih občin, v letu 1999 pa knjižnična mreža s krajevnimi knjižnicami in postajališči bibliobusa deluje na območju občin Maribor, Benedikt, Cerkvenjak, Duplek, Hoče-Slivnica, Kungota, Lenart, Lovrenc na Pohorju, Miklavž na Dravskem polju, Pesnica, Rače-Fram, Ruše, Slovenska Bistrica, Starše, Sv. Ana, Šentilj.

Skrb za knjižnično mrežo ni končana, sistem je odprt, sprejemljiv za spremembe, naj se dogajajo na družbeno upravni ravni, v razvoju krajev, z možnostjo, da kakšno izposojevališče prerase v krajevno knjižnico. Naloga matične službe je slej ko prej, da raziskuje potrebe prebivalstva, spremlja dogajanje po občinah in presoja smotrnost nadaljnjega razvoja knjižnične mreže. Prav gotovo ji dela v tej smeri ne bo nikoli zmanjkalo.

Notranja organiziranost Mariborske knjižnice

Nastajanje knjižnične mreže je bila neposredna naloga matične službe. Ko je posamezna knjižnica začela delovati, so skrb zanjo prevzele druge službe. Po združitvi Mestne in

Delavske knjižnice je nastajala skupna služba za dopolnjevanje in obdelavo knjižničnega gradiva tako, da je osebje iz Delavske knjižnice postopoma prešlo v osrednjo knjižnico in je služba od leta 1972 bila na enem mestu. Še pred združitvijo sta bili zasnovani službi za odrasle in za mlade bralce. V Mestni knjižnici je že leta 1969 Ignac Kamenik položil temelje za dejavnosti za odrasle bralce, v pionirskem oddelku Mestne knjižnice so od začetka leta 1971 sisematično uvajali razne v Sloveniji že uveljavljene oblike knjižničnega dela z otroki.

Vse dejavnosti v knjižnični mreži so bile na vseh ravneh naravnane na hkratno izpolnjevanje dveh osnovnih knjižničnih nalog: posredovati kvalitetno knjigo čim širšemu krogu bralcev in s posebnimi oblikami dela z bralci skrbeti za bralno kulturo, iz zgolj distribucijske dejavnosti preiti na informacijsko in kulturnovzgojno. Nalogi neposredno izvajajo v knjižničnih enotah oziroma krajevnih knjižnicah, ki je vsaka na svojem območju samostojen organizem, pogosto je v svojem okolju edina kulturna ustanova. Med enotami znotraj sistema vladajo enakovredni odnosi vključno z enoto v osrednji knjižnici. Bistvo osrednje knjižnice pa so skupne strokovne službe, ki v medsebojnem dopolnjevanju vzpostavljajo enotno upravno, organizacijsko, strokovno in funkcionalno podlago novo nastajajočega sistema. Vsaka strokovna služba na svojem delovnem področju z ustrežno delitvijo dela organizira, razvija in usklajuje dejavnosti, potrebne za izvajanje osnovnih knjižničnih nalog po enotnih strokovnih načelih. Tako je utemeljeval knjižnični sistem Ignac Kamenik, ki ni bil samo dejaven organizator in usmerjevalec, temveč je model knjižnične mreže opisoval, zastavljal vprašanja in iskal odgovore na nedorečene rešitve. Nekajletno izkušnjo Mariborske knjižnice je strokovno obdelal v vrsti člankov in referatov. Na strokovnem posvetovanju Društva bibliotekarjev Slovenije leta 1975 je razgrnil problematiko notranje organizacije in razmerij med strokovnimi službami, osrednjo knjižnico in mrežo enot.⁴

⁴ Kamenik Ignac: *Organizacija osrednje knjižnice in njenih zunanjih enot. - Strokovno posvetovanje in XXII. občni zbor DBS, Portorož 15.-17.10.1975. Stroj. avtogram. Str. 11, 12*

*Srebrni jubilej Mariborske
knjižnice, 1974. Ravnatelj
Ignac Kamenik.
Foto: Arhiv Mariborske
knjižnice.*

Knjižnični sistem je pomenil novo kvaliteto v organizaciji knjižničarstva. Ker je njegovo bistvo vključevanje posameznih delov v celoto in njihova smotrna dopolnitev, se je izkazal kot najvišja in najbolj smotrna organizacijska oblika knjižničarske službe.⁵

Trajnostni razvoj knjižničnega sistema v Mariborski knjižnici, ki ga tvorijo skupne strokovne službe in knjižnične enote v vedno bolj razprostranjeni knjižnični mreži, je zahteval vedno bolj natančno strukturiranje, smiselna razmerja med službami ter pregledno delitev dela, preverjanje racionalnosti organizacije in gospodarnosti poslovanja, poglobljanje metod in oblik dela ter prilagajanje spreminjajočim se razmeram. Značilnost Mariborske knjižnice je gibčna organiziranost, odprtost za nove izzive in posluš za nove potrebe uporabnikov. Ker bodo posamezne službe posebej predstavljene, se v tem

⁵ Filo Breda, Ančka Korže-Strajnar: Nova organizacija splošnoizobraževalne knjižnične mreže v Sloveniji - Obvestila republiške matične knjižnice, 1970 št. 6, str. 4

okviru ustavljamo samo pri nekaj temeljnih premikih v organiziranosti Mariborske knjižnice in poudarjamo skupne poteze knjižničnega razvoja.

Skupna služba za dopolnjevanje in obdelavo knjižničnega gradiva je v začetnem obdobju morala najprej oblikovati osnove nabavne politike in posebno pozornost je posvečala ustvarjanju ustrežnejšega razmerja med leposlovjem in strokovno literaturo v korist slednje. Za enovitost sistema pa je bila pomembna enotna obdelava knjižničnega gradiva ter izdelava centralnega kataloga in katalogov za enote kot osnovnega vira informacij o knjižničnem fondu.

Zaradi povečanega števila knjižničnih enot je bilo treba v tej službi racionalizirati postopke in pospešiti potek dela, zato je bila prva podvržena kritični presoji in podrobnemu pregledu vseh delovnih faz. V ta namen je leta 1981 stekel prvi projekt za poenotenje in boljšo preglednost traku obdelave. Projekt je vodila ravnateljica Darja Kramberger, v njem so sodelovali vsi delavci te službe in izboljšave so bile plod skupinskega dela. Opravljene so bile koristne konsultacije tudi s strokovnjaki zunaj knjižnice, predvsem v Univerzitetni knjižnici z Bredo Filo in Zlato Kert. Izdelane so bile pisne podlage z natančnim opisom vseh faz obdelave knjižničnega gradiva, trajno dopolnjevanje gradiva je trajalo do leta 1982, ko je bil izdelan končni dokument. Ta projekt je bil podlaga za nadaljnje spreminjanje in prilagajanje posebno ob uvedbi računalniško podprte obdelave, ki se je začela v 80-ih letih in je trajno v izpopolnjevanju.

Projekt II je bil posvečen delu v izposojevalnicah, vodila ga je Brigita Kisner, člani delovne skupine so bili ves čas Majda Blagšič in Ljudmila Žaja, sprva še Pia Markič in Franc Vogeljik, zamenjali so ju Maja Mlinarič, France Planteu, pridružila se je Alenka Klinc, glede na problematiko so sodelovale tudi Dragana Lujčić, Dragica Turjak in Zora Lovrec Jagačič. Skupina je delala od maja 1982 naprej s presledki več let. Naravnana na računalniško podprto izposajo na osnovi gradiva Irene Sapač, bibliotekarke iz UKM, je podrobno pregledala vse postopke pri izposoji knjižničnega gradiva, se po temeljiti analizi stanja lotila poenotenja in racionalizacije opravil pri delu z uporabniki ter zajemanja statističnih podatkov, potrebnih za analizo izposoje, obiskov in zelenih

informacij, in uvedla lastne enotne obrazce za celotno Mariborsko knjižnico. Svoje delo je koordinirala s službo za obdelavo knjižničnega gradiva in izdelala naslednje dokumente: Predlog racionalizacije dela v izposoji; Naloge, organizacija in potek dela v izposoji (1987) in Pravilnik o delovanju in poslovanju Mariborske knjižnice, ki ga je svet knjižnice sprejel leta 1988.

Projekt III je bil posvečen računalniškemu opismenjevanju in prehodu na računalniško podprto poslovanje in informacijsko službo, pomenil je nadgrajevanje knjižničnega sistema. Vodila ga je Barbara Kovač od 1989 ob sodelovanju vodij vseh služb. Povezovanje knjižnice v enoten sistem se je kazalo v raznih detajlih: 1972 je strokovni kolegij določil enotno izkaznico za vse enote, s projektom II je določeno, da si uporabniki z eno izkaznico Mariborske knjižnice lahko izposojajo knjige v katerikoli enote Mariborske knjižnice. Enotno je knjižnica urejala plačila za izposajo knjig. V začetku leta 1983 je uvedla članarino za svoje uporabnike namesto prejšnjega plačevanja vpisnine in izposojnine za posamezne knjige. Nato je leta 1988 najprej odpravila članarino za otroke, tako da je od takrat za njih obisk knjižnice brezplačen, od 1.7. 1990 pa je obisk knjižnice brezplačen tudi za odrasle bralce. Knjižnica zaračunava le s pravilnikom določene obveznosti bralcev, kot so zamudnina, plačilo za izgubljene knjige in podobno. Za bralce je bila urejena medknjižnična izposoja, zeleno knjigo lahko dobijo tudi iz drugih knjižnic v Sloveniji.

S svojimi izkušnjami je knjižnica skupaj z Univerzitetno knjižnico Maribor (UKM) sodelovala pri oblikovanju Zakona o knjižničarstvu, ki je izšel leta 1982. Sedaj spet sodeluje pri kritični presoji novega zakona in prispeva svoje predloge in pripombe v Sekciji za splošnoizobraževalne knjižnice pri Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije (ZBDS).

Svojo organiziranost je knjižnica pretehtavala tudi ob razpravi o normativih in standardih za splošnoizobraževalne knjižnice v Sloveniji. Po sprejemu Zakona o knjižničarstvu (1982) je Kulturna skupnost Slovenije izdala osnutek Standardov v splošnoizobraževalnih knjižnicah. V letu 1984 je republiška matična služba določila 10 knjižnic, med njimi tudi Mariborsko knjižnico, da preizkušajo normative in standarde. V Mariborski knjižnici je bilo delo opravljeno zelo intenzivno

in je dalo nove pobude za strokovno utrjevanje in temeljito presojo lastnega položaja.⁶

Za razvoj knjižnice v vseh segmentih so odgovorne vse skupne službe v medsebojnem prepletanju, vendar se je ob obstoječih vedno bolj kazala potreba po razvojni službi z novimi nalogami in matična služba je postala njen sestavni del.

Služba za mlade bralce in služba za odrasle bralce, ki imata skupne cilje, sta razvili najrazličnejše oblike dela glede na uporabnike v različnih življenjskih obdobjih, od predšolskega otroka do starejših v tretjem življenjskem obdobju. Že program za leto 1971 je vseboval zanimive posebne oblike navezovanja stikov z odraslimi občani, načrtovane so bile knjižne tribune, diskoteka za klasično glasbo in jazz, tudi izposoja umetniških slik. Žal v danih razmerah odlične ideje niso mogle biti v celoti utelešene. Kažejo pa pot, po kateri je knjižnica krenila. Podrobneje so dejavnosti za uporabnike obdelane v drugih prispevkih.

Dolgo časa so uporabniki dobivali vabila in razno informacijsko gradivo ciklostirano na pustem papirju peščene barve z neenakomerno in blede odtisnjenim besedilom, pa naj je bilo še tako zagreto napisano. Poročilo o izvajanju stabilizacijskega programa MK v letu 1975 nazorno ilustrira, kakšne so bile finančne razmere: "Za pocenitev propagande knjig je knjižnica sama izdelovala propagandno gradivo (bilteni, propagandno gradivo ob razstavah, v bibliobusu, programi pravljičnih ur itd.), sodelavci knjižnice pa so na magnetofon sami snemali kulturni koledar za bibliobus." Tudi na tem področju komunikacije z uporabniki so se stvari počasi spreminjale na boljše. Čeprav ni bogata, si knjižnica danes ne sme privoščiti siromašnega videza, zato skrbi za lično opremo svojih prospektov, za estetsko oblikovana vabila in druge pritegljive stvari (vrečke z znakom knjižnice, raznovrstne značke s simboli ipd). Celostno podobo Mariborske knjižnice je zasnoval ilustrator Samo Jenčič.

⁶ Standardi v splošnoizobraževalnih knjižnicah Slovenije. Gradivo za razpravo. Zbrala Ančka Korže-Strajnar. Kulturna skupnost Slovenije 1983, št. 17 (Študije in gradiva); Osnutek normativov in standardov za splošnoizobraževalne knjižnice. Poročevalec KSS, 3(1984) št. 14, 3-12; Predlog normativov in standardov za splošnoizobraževalne knjižnice. Poročevalec KSS 4(1985) št. 20, 2-10; Normativi in standardi za splošnoizobraževalne knjižnice. Prečiščeno besedilo. Poročevalec KSS 6(1987) št. 28, 70-78

Ob 30-letnici svojega obstoja je Mariborska knjižnica leta 1979 ustanovila svojo prvo značko. Kot priznanje so jo dobivali zvesti obiskovalci in za knjižnico zaslužne osebe. Podeljevali so jo na svečanostih za bralce, na prireditvah povabljenim pisateljem, predavateljem in ob drugih priložnostih.

Knjižnica je pritegovala svoje uporabnike, da so s svojimi mnenji in predlogi sodelovali pri oblikovanju njenih programov. V osemdesetih letih je bil ustanovljen sosvet bralcev, ki je imel celo svojega delegata v svetu knjižnice.

Pred stavbo na Rotovškem trgu 2, 1972. Od leve proti desni: Gizela Forko, Berta Bojetu, Vera Podkrajšek, Maja Mlinarič, na stopnicah Majda Blagšič in Marija Vigali. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice

Napredek celotne knjižnice je odvisen od števila osebja pa tudi njegove strokovne usposobljenosti. Zaradi premalo zaposlenih je bilo osebje vedno močno obremenjeno, saj je bilo treba zagotoviti za uporabnike čimbolj nemoteno poslovanje. Vse knjižnične enote na primer morajo biti za uporabnike vedno odprte, zato mora biti osebje zelo fleksibilno razporejeno in sposobno delati v vsaki enoti. To omogoča enovit sistem ureditve knjižnic v celotni knjižnični mreži. Narašča število

dejavnosti za uporabnike, tudi za to potrebuje knjižnica vedno več usposobljenega kadra. Kolikšen je bil razvoj knjižnice, se zrcali v številu osebja: redno zaposlenih strokovnih delavcev je bilo v letu 1971 neposredno po združitvi 22, v letu 1999 jih je 77.

Strokovnemu izpopolnjevanju in izobraževanju osebja je posvečena trajna skrb, vsak strokovni delavec opravi knjižničarski strokovni izpit. Opazno je tudi poglobljanje v stroko, saj je iz vrst sodelavcev Mariborske knjižnice vedno več referentov na strokovnih posvetovanjih in tudi več objav v tisku.

Kolektiv Mariborske knjižnice, 1983. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

Za povezanost osebja in pretok informacij o delu celotne knjižnice je leta 1976 nastalo interno glasilo Informator. Sprva je pretežno prinašal gradivo s sej sveta knjižnice in drugih samoupravnih organov. Nato se je kvalitetno preusmeril in leta 1982 v uvodniku beremo: »Druga novost pa zadeva vsebino in njeno razporeditev. Informator naj bi poslej ne bil le nekakšna zbirka uradnih zapisnikov, ampak naj bi o problematiki in sklepih naših organov poročal neformalno, z osebnostnega vidika in zato seveda tudi (samo)kritično. Na isti način naj bi poročal o delu v naših enotah, o problemih iz strokovne in samoupravne prakse, prezentiral naj bi druge knjižnice, domače in tuje, prinašal različne strokovne pobude tako naših delavcev, kot tiste iz tujega tiska itd.« Najbolj vsebinsko bogat je bil v letih 1983 in 1984, potem je začel usihati in zadnja številka je izšla leta 1987.

Najprej ga je urejal bibliotekar Andrej Brvar sam, nato pa uredniški odbor, ki so ga sestavljali Andrej Brvar, Majda Emeršič, Draga Goljat, Maja Mlinarič, France Planteu, Melita Roj.

Prva urednica revije Otok in knjiga, Darja Kramberger, in sedanja urednica Darka Tancer Kajnih. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice

Za slovensko javnost je pomemben prispevek Mariborske knjižnice na področju mladinske književnosti in strokovne literature o mladem bralcu, saj je bila leta 1971 soustanoviteljica revije *Otrok in knjiga*, vsa leta je njena izdajateljica, od leta 1991 tudi založnica. V Pionirski knjižnici Rotovž je sedež uredništva revije.

Knjižničarji, kot je videti, so bili stalno v pogonu. Kar so mogli storiti na strokovnem področju, so opravili vse do tiste meje, ko je izvedbo načrtov onemogočalo šibko materialno stanje in kadrovski primanjkljaj. Pri razporejanju sredstev je med mnogimi potrebami bilo treba dati prednost nakupu knjižničnega gradiva, ki je materialna in duhovna osnova knjižnične dejavnosti, vendar je za uspešno delo bilo potrebno še marsikaj drugega: od spodbudnega delovnega okolja do urejenih, privlačnih prostorov za uporabnike kot sestavine kulturne ponudbe, od prijetne knjižnične opreme do osnovnih delovnih pripomočkov in tehničnih sredstev za učinkovitejšo izrabo delovnega časa.

Opremljenost knjižnice

Sistem, ki raste, nekaj stane, a to je bilo treba pristojnim za finančna sredstva nenehno utemeljeno dopovedovati, zato se je stanje v prvih letih le počasi izboljševalo.

Naprave, potrebne za delo, so zelo postopoma kapljale v knjižnico. Prvi pomembnejši nakup je bil leta 1979 rezalni stroj za knjigoveznicu, pa mu je bilo treba kmalu vgraditi varovalni mehanizem, ker je postal nevaren za delavce.

Ko smo hoteli preiti s pretipkavanja množice katalognih listkov na strojno razmnoževanje, smo za nakup in uvoz minigrafa, njegovo ime pove, da je bil majhen, potrebovali velike količine časa za zamudno urejanje formalnosti.

Nedopovedljive težave smo imeli pri pridobivanju telefonov za posamezne knjižnice, za vse od osrednje knjižnice do najmanjše enote, bili pa so v tistem času neizogibni za povezave znotraj knjižnične mreže in za informacijsko službo. Za ilustracijo naj navedemo nekaj knjižnic: Knjižnica Pobrežje je dobila telefon leta 1982, Tezno 1984, Studenci

*Knjigovoznica, Milena Ajster
in Marija Vigali, 1973.
Foto: Arhiv Mariborske
knjižnice.*

1987, Lovrenc na Pohorju 1989, zadnja je bila na vrsti Knjižnica Šentilj leta 1990.

Da smo lahko kupili prva računalnika Commodore 64, smo se 1984 pridružili akciji Mestne izobraževalne skupnosti Maribor ob nakupu za šole in smo ju namenili delu z otroki. Bil je prvi kamenček za kasnejši sijajni razvoj na področju avtomatizacije in integracije knjižničnega sistema. Knjižnice so zdaj med seboj računalniško povezane, računalniško je podprto knjižnično poslovanje, le štiri knjižnice še čakajo na vključitev v sistem COBISS.

Tudi sicer je knjižnica sedaj opremljena s fotokopirnimi stroji, z avdio in video napravami, vse kar je v pomoč pri izvajanju programov za uporabnike.

Fleksibilnost znotraj knjižnične mreže mora biti zagotovljena še iz vrste strokovnih nalog. V knjižnične enote je treba prevažati knjige, ki so jih obdelali v skupnih službah, dostaviti razno informacijsko gradivo in podlage za poslovanje

(izkaznice, obrazci in drugo), potrebni so prevozi kolekcij knjig v društvene knjižnice in v izposojevališča Vzajemne knjižnice. Prevoze, ki so sestavni del knjižničnega poslovanja, je najprej opravljalo osebje knjižnice z zasebnimi avtomobili, najprej vodja matične službe France Planteu sam, nato še nekaj drugih delavcev, prevoze smo tudi naročali, dokler ni dozorelo spoznanje, da je treba kupiti avto za knjižnične potrebe. Z namenskimi sredstvi, ki nam jih je dodelila Mestna kulturna skupnost Maribor, smo leta 1984 kupili prvo vozilo Fiat 850 kombi. In se zavedali, kako smo ga potrebovali, saj knjižnica brez vozila ne more normalno funkcionirati.

Naporna so bila tudi naprezanja za knjižnično opremo in za opremo delovnih prostorov. Po celoviti ureditvi Pionirske knjižnice Rotovž leta 1972 in čitalnice osrednje knjižnice 1973 dolgo časa ni bilo sredstev za pohištvo. Dali smo delati posamezne police po najpreprostejšem načrtu, jih po potrebi selili iz enote v enoto, dodajali poličnice, če ni bilo več kam postaviti knjig, ne da bi mogli upoštevati standarde, pulti v izposojevalnicah so morali zavzeti čim manj prostora v prid knjižnim policam.

Druga oprema, ki ni bila neposredno namenjena izposojevalnicam knjižničnega gradiva, je bila skoraj nedosegljiva. Bili smo zadovoljni, če smo dobili spodobne pisarniške mize in omare, ki so jih drugod odpisali (na občini, na sodišču). Kako je bil vodja službe za odrasle bralce vesel, ko je ob takšni priložnosti odkril še neuporabljen zabojček za kurivo, prav lično izdelan, da je vanj potem spravljaj fotografije z razstav, to je bil prvi knjižnični fotoarhiv.

Do podrobnosti je bilo treba vsako leto načrtovati nabavo posameznih kosov pohištva, sredstva za tekoče vzdrževanje in manjša investicijska vlaganja, da bi jih čim bolj smotno porabili. Z zadoščenjem lahko ugotovimo, da se je zadnja leta v tem pogledu mnogokaj bistveno spremenilo na bolje, od sistematičnega preurejanja knjižnic do nove enovite opreme, izdelane po načrtih za vsako knjižnico posebej. A ne še v vseh enotah, zahtevni posegi še čakajo.

Prostorska problematika

Najbolj drastično se je ravnodušen odnos do knjižničarstva kazal pri reševanju prostorske problematike, ki pa je bila vitalnega pomena za razvoj knjižnice. Ob njej se bomo pomudili nekaj več časa, ker je knjižnica za izboljšanje prostorskih razmer dolga leta izgubljala ogromno energij in dragocenega časa, ki bi ga mogla koristneje namenjati strokovnemu delu v korist svojih uporabnikov.

Komaj je bil leta 1980 vzpostavljen pretežni del knjižnične mreže, se je pokazalo, kako pogubno je bilo pristajanje na zasilne prostorske rešitve. Kakor hitro je posamezna knjižnica začela uspešno delati ter sta se povečala obisk in izposoja, se je povečala potreba po knjižničnem gradivu in naglo je nastajala prostorska stiska prav v vseh njenih enotah. Tako so se prostorski problemi nakopičili do nevzdržnosti in reševanje prostorske problematike je postalo za Mariborsko knjižnico temeljno razvojno vprašanje.

Knjižničarstvo se dolgo časa ni moglo izviti iz tradicionalnih ljubiteljskih pleníc, držala se ga je čudna ovojnica skromnosti in škodljive požrtvovalnosti, s katero naj knjižničarji rešujejo probleme, da bi kaj zahtevali pa se nekako ne spodobi. Zato je knjižnica kljub pogumnim programom še vedno od krajevnih skupnosti prejemala prostore kot miloščino, za knjižnico je tako vse dobro, knjižničarji bodo že potrpeali. A treba je bilo zahtevati in pri Kulturni skupnosti dobiti dovolj sredstev za plačilo materialnih stroškov, ki nastajajo z normalnim poslovanjem knjižničnih enot. Knjižnica si je izborila nov status, ko je začela urejati poslovna razmerja z lastniki stavb oziroma najemodajalci.

Po desetletju vzpostavljanja knjižnične mreže je bilo naslednje desetletje v znamenju boja za prostore, njihovo izboljšavo, za dokazovanje o potrebnosti novih, večjih, boljših. Prva je bila na udaru osrednja knjižnica. Takoj po združitvi Mestne in Delavske knjižnice je Mestna knjižnica za novo funkcijo in nove naloge imela premalo površin in stiska vlada tam še danes. Nekaj prostora se je sprostilo, ko se je pionirski oddelek preselil na Rotovški trg 6 in prevzel funkcijo osrednje Pionirske knjižnice, a tudi ta je obstala pri prostorih iz leta 1973, kar še vedno močno omejuje njene dejavnosti. Osrednja knjižnica je v izpraznjenem prostoru lahko uredila za tisti čas ugledno čitalnico, a tudi tej je že zdavnaj neskončno tesno.

Že konec leta 1979 smo začeli opozarjati na težave s prostori, zlasti v osrednji in Pionirski knjižnici ter pionirskem oddelku Tabor, izdelali smo že prva pisna gradiva, ki smo jih predložili kulturni skupnosti in Staninvestu.

Pionirska knjižnica v prostorih današnje Velike čitalnice na Rotovškem trgu 2, 1970. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice.

Prava odisejada s prostori za vse knjižnične enote se je začela leta 1980, ko so se v Krajevni skupnosti Slava Klavora hoteli znebiti knjižnice Tezno in jo izročili ŠD Kovinar, s katerim je knjižnica sklenila najemno pogodbo, potem ko se je uprla, da bi jo preselili v slabše prostore.

Leta 1981 se je občina Maribor razdelila na šest občin in knjižnica se je odslej morala pogovarjati z vsemi šestimi občinami. Upali smo na razumevanje lokalnih oblasti, kajti vsaka občina naj bi imela svojo knjižnico in zanjo ustrezno skrbela. Toda situacija se ni niti malo izboljšala. Najbolj kritična je bila v knjižnicah Pobrežje, Šentilj, Hoče, Pekre in

Ruše. Razen Knjižnice Studenci, ki je imela še največjo površino, so prav vse enote bile potrebne povečanja obstoječih prostorov ali selitve v druge prostore ter nove opreme. Na podlagi podatkov o poslovanju knjižnice v letu 1981 smo izdelali obširno analizo stanja po občinah, prikazali smo spremembe v obiskih in izposoji v posameznih knjižnicah, stanje knjižne zaloge, odprtost knjižnic ter prostorske potrebe. Analizo smo predložili občinskim kulturnim skupnostim. Občinska kulturna skupnost Ruše je leta 1982 naše gradivo obravnavala. V drugih občinah smo obiskovali izvršne svete. Leta 1983 smo znova izdelali elaborat o prostorski problematiki osrednje knjižnice in ga predložili Mestnemu komiteju za družbene dejavnosti. Leta 1984 smo še posebej predložili gradivo o problematiki Knjižnice Tezno Skupščini občine Maribor Tezno. Podrobnosti so opisane v prilogi Pregledna predstavitev knjižnične mreže.

Po Zakonu o knjižničarstvu, ki je bil sprejet julija 1982, je Mariborska knjižnica postala matična knjižnica za mesto Maribor. Ker sta si matično dejavnost v Mariboru že doslej delili Mariborska knjižnica in Univerzitetna knjižnica Maribor, sta uveljavili določilo 3. odstavka 28. člena novega zakona in decembra 1983 sklenili samoupravni sporazum o organizaciji in izvajanju matične službe na območju mesta Maribora, s katerim sta razmejili področji dela. Mariborska knjižnica je matična knjižnica splošnoizobraževalnim ter šolskim knjižnicam na osnovnih in srednjih šolah, UKM knjižnicam visokošolskih temeljnih in delovnih organizacij ter specialnim knjižnicam na območju mesta Maribora. Določeno je bilo tudi, da bo matično dejavnost vodil kolegij za razvoj knjižničnega informacijskega sistema na območju mesta Maribora.

Kolegij je vodila po položaju ravnateljica Mariborske knjižnice Darja Kramberger, člani pa so bili France Planteu, referent za matično dejavnost v Mariborski knjižnici, Irena Sapač, referentka Univerzitetne knjižnice Maribor za matično dejavnost, Breda Filo, delegatka UKM, Marija Gojčič, delegatka specialnih knjižnic, Majda Steinbuch, delegatka aktiva šolskih knjižničarjev. Na seje sta bila vabljeni ravnatelj UKM dr. Bruno Hartman in predsednica Društva bibliotekarjev Maribor Varja Praznik. Kolegij se je prvič sestal

junija 1984 in delal do konca leta 1987. Njegovo najpomembnejše in najobsežnejše dejanje je bila priprava in izvedba problemske konference.

Junija 1984 je republiška matična služba na območnem posvetu vodil splošnoizobraževalnih knjižnic svetovala, naj knjižnice v vseh krajih v povezavi s SZDL in s pomočjo republiške matične službe organizirajo problemske konference o nadaljnji usmeritvi knjižničarstva.

Kolegij za razvoj v Mariboru je sprejel pobudo, skrbno in vsestransko je pripravil gradivo za tematsko problemsko konferenco o delovanju in razvojnih usmeritvah knjižničnega informacijskega sistema v mestu Maribor. Ob tem je bilo zgledno sodelovanje med Mariborsko knjižnico in Univerzitetno knjižnico še posebno tvorno.

Na konferenco, ki je bila 21.2.1985, so po dogovoru vabili Mestni odbor sindikata delavcev v kulturi, Mestno kulturno skupnost Maribor in Svet za kulturo pri MK SZDL. V uvodnem referatu je dr. Bruno Hartman zarisal projekcijo knjižničarstva v Mariboru, nato so referenti predstavili problematiko posameznih vrst knjižnic: Darja Kramberger sistem splošnoizobraževalnih knjižnic v Mariboru, Breda Filo univerzne knjižnice v Mariboru, Irena Sapač specialne knjižnice v Mariboru, Darka Tancer-Kajnih šolske knjižnice v Mariboru in Varja Praznik delovanje knjižničarjev v delegatskem sistemu.

V sklepih konference so bili zaobjeti vsi vitalni problemi knjižničnega informacijskega sistema v Mariboru: nujnost poglobljanja koordinacije dela in povezovanja z ustreznimi informacijskimi sistemi na ravni republike, Jugoslavije in tujine, sanacija prostorske problematike, uporaba računalnikov v celotni organizaciji dela, nemožnost pridobivanja novih delavcev v obeh knjižničnih sistemih, ogrožena kvaliteta dela z uporabniki zaradi delovne obremenjenosti, pomanjkanje raznih vrst knjižničnega gradiva, novih oblik zapisov, tujih monografskih in serijskih publikacij. Nujno je, da se o nadaljnjem razvoju vseh vrst knjižnic v Mariboru sistematično in usklajeno dogovarjajo vse skupščine družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti občin in mesta Maribora, univerza, Zavod SRS za šolstvo in gospodarska zbornica. Knjižnični informacijski sistem mora postati sestavina vseh razvojnih programov mesta Maribora.

Od številnih vabljenih se jih je le malo odzvalo, med udeleženci je na konferenci bila dobra polovica iz knjižničarskih vrst, tako je novinarka v Večeru poročala, da so si knjižničarji pripovedovali bolj sami sebi. Konference so se udeležili podpredsednik Skupščine mesta Maribora, predstavnik Mestnega komiteja za družbene dejavnosti, po en zastopnik iz občin Rotovž, Tabor in Tezno, nikogar ni bilo iz občin Pobrežje, Pesnica in Ruše, trije predstavniki sklicateljev Mestnega sveta ZSS, Mestne kulturne skupnosti in SZDL. Drugi udeleženci so bili še predstavnik Mestnega komiteja ZKS, Zavoda za šolstvo, Založbe Obzorja. Iz Ljubljane so prišli predstavniki NUK in republiškega odbora sindikata delavcev v kulturi. Gostja na konferenci je bila predstavnica bibliotekarjev iz Zagreba.

Dnevnik Večer in Delo sta poročala o konferenci, Večer je nato aprila 1985 objavil referat dr. Hartmana. Konferenca je bila dobro izhodišče za nadaljnje dogovarjanje na vseh mestnih ravneh. Knjižnici sta takoj izdelali program aktivnosti za uresničevanje sklepov problemske konference, ga priložili celotnemu gradivu za konferenco in vse skupaj poslali vsem, ki so bili vabljeni. Maja 1985 je gradivo obravnaval svet za vprašanja informiranja pri predsedstvu mestne konference SZDL. Mariborska knjižnica je junija 1985 izdelala še elaborat Problematika knjižnične mreže Mariborske knjižnice in ga kot gradivo za razpravo poslala skupščinam in pristojnim organom občin in mesta Maribor. 9. oktobra 1985 je svet za kulturo pri predsedstvu Mestne konference SZDL Maribor razpravljal o srednjeročnih nalogah knjižničarstva v mariborskih občinah, ocenil, da je gradivo o problematiki knjižnične mreže izredno kvalitetno pripravljeno in podprl vse nakazane razvojne predloge. S svojimi stališči je pisno seznanil prav vse odgovorne za kulturno dejavnost v mestu in v občinah. V tisku so o tej seji izčrpno poročali.⁷

⁷ [Vili Vuk]: S papirja k spreminjanju. O Mariborski knjižnici ter varovanju naravne in kulturne dediščine v Mariboru. - Večer, 10. oktobra 1985

Helena Grandovec: Prostor so temeljno vprašanje. Mariborska knjižnica in njena problematika. - Večer, 11. oktobra 1985

France Forstnerič: Podravske knjižnice kot edini kulturni centri. Svet za kulturo pri MK SZDL v Mariboru o srednjeročnih nalogah knjižničarstva v mariborskih občinah. Posebnost: vzajemna knjižnica v delovnih organizacijah. - Delo, 15. oktobra 1985

Knjižnica je v tem času začela akcijo za nakup novega bibliobusa, dotrajanega je morala vzeti iz prometa leta 1985. Avgusta 1986 smo bili prisiljeni zapreti Knjižnico Pobrežje, edino poklicno kulturno ustanovo v občini. Javnost je bila večkrat opozorjena na nevzdržne prostorske razmere, na skupščini občine Maribor - Pobrežje je bilo od junija 1985 zaradi teh problemov več sestankov, vendar se zadeva ni premaknila z mrtve točke. Istega leta je bilo treba zaradi razpadanja stavbe, v kateri je delovala, zapreti tudi Knjižnico Šentilj.

V letu 1985 je republiška matična služba pripravila predlog posebnih pogojev za imenovanje matičnih knjižnic. Strokovni svet za knjižničarstvo SR Slovenije je posebej obravnaval probleme Mariborske knjižnice in maja 1986 obvestil Kulturno skupnost za območje mesta Maribor, da bo Mariborska knjižnica le pogojno lahko opravljala matično dejavnost, od Kulturne skupnosti pa zahteval izjavo, da bo omogočila knjižnici izpolnitev minimalnih pogojev in večjo homogenost v razvoju do leta 1990.

Zahteve Strokovnega sveta za knjižničarstvo so potrdile, da se je knjižnica doslej upravičeno borila za izboljšanje svojih razmer, upati je bilo, da bodo obljube dovolj hitro izpolnjene, še posebej zato, ker je knjižnica kljub nakopičenim težavam s prostori, s premalo knjižničnega gradiva in kadrovskim primanjkljajem opravljala izredno razvejane dejavnosti v razprostranjeni knjižnični mreži.

Premikalo se je počasi, vendar je bilo mogoče že v letu 1986 izboljšati položaj dveh knjižnic. Mariborska knjižnica je našla ustrežnejše prostore za Knjižnico Lovrenc na Pohorju, od Kulturne skupnosti pa dobila ustrezna sredstva za plačevanje dokaj visoke najemnine. Ker smo krajevni skupnosti Hoče zagotovili, da bomo plačevali najemnino in poravnali materialne stroške, smo dosegli, da se je Knjižnica Hoče preselila v kulturni dom.

Leta 1986 je knjižnica dobila odločbo, po kateri opravlja Skupščina mesta Maribor ustanoviteljske pravice in obveznosti do Mariborske knjižnice Maribor. Določeno je tudi, da knjižnica ustvarja prihodek predvsem s svobodno

menjavo dela v samoupravni interesni kulturni skupnosti mesta Maribor.⁸

V letu 1987 je knjižnica dobila nov bibliobus, v občini Pesnica pa je krajevna skupnost Šentilj dala svoji krajevni knjižnici na razpolago drug prostor, s katerim sicer ni bila rešena prostorska stiska, ker je bil spet premajhen, a vendar mnogo bolj spodoben za knjižnično dejavnost. Številni problemi so še ostali nerešeni.

Septembra 1987 smo svetu za kulturo MK SZDL znova predložili gradivo z našimi zahtevami in izrazili svoje ogorčenje: »Naveličani smo jalovih razglabljanj o potrebnosti naše dejavnosti, zgolj moralne podpore našim prizadevanjem ter ponavljanja že neštetokrat izrečenih načelnih stališč... Izničeno je naše strokovno delo. Zaradi slabega gmotnega položaja, najbolj pa zaradi prostorske utesnjenosti, je strokovni svet SRS za knjižničarstvo presodil, da Mariborska knjižnica ne more opravljati funkcije matične knjižnice. Ali bo Maribor dopustil, da bi se uspešno zastavljena dejavnost brezbrizno krčila v škodo njegovega prebivalstva?«⁹

Delo in Večer sta o gradivu temeljito poročala, France Forstnerič, ki je vedno priznavalno spremljal delo knjižnice, je na koncu svojega članka pribil: »Bolj določenih predlogov mariborski kulturni politiki si pač ni mogoče predstavljati.«¹⁰ Konec leta 1987 (21.12.) je Izvršni svet Skupščine mesta Maribor prvič razpravljal o problematiki Mariborske knjižnice, Mestni komite za družbene dejavnosti je za to sejo z uporabo našega gradiva pripravil Informacijo o prostorski problematiki Mariborske knjižnice. Na podlagi sklepov te seje je Mestni komite za družbene dejavnosti 8. aprila 1988 pripravil novo informacijo o realizaciji sklepov, ki jo je Izvršni svet nato obravnaval na seji 11. aprila 1988 in ugotovil, "da

⁸ Odločba o spremembi odločbe o ustanovitvi Mariborske knjižnice Maribor št.ev.022-40/83-07 z dne 16.10.1986

⁹ Gradivo je obravnaval in potrdil svet knjižnice na seji 9.9.1987, poslano dne 10.9.1987, št.ev. 683/87, naslovljenec: Mestna konferenca SZDL, Predsedstvo, Svet za kulturo, Maribor.

¹⁰ Melita Forstnerič-Hajnshek: "Naveličani moralne podpore!". Nevzdržna stiska Mariborske knjižnice.- Večer, 8. oktobra 1987
France Forstnerič: Prostorske težave ovirajo delo v Mariborski knjižnici. Dramatično pismo mariborskih knjižničarjev potrjuje ugotovitve o mestni kulturni sivini. Ne samo tožba, temveč tudi predlogi za spremembo stanja. - Delo 9. oktober 1987

so se v reševanje vključili občinski komiteji za družbene dejavnosti in izvršni sveti občin ter da je skupaj z Mariborsko knjižnico in Kulturno skupnostjo za območje mesta Maribor prišlo do oblikovanja programa za sanacijo najnujnejših prostorskih problemov knjižnice za leto 1988 v občinah Maribor - Tabor, Maribor - Pobrežje in Maribor - Rotovž." Mestni komite za družbene dejavnosti je med tema sejama imenoval delovno skupino za pripravo gradiva z naslovom Knjižničarstvo - skrb Maribora v tem sestavu: koordinatorka Brigita Kuhar, člani Darja Kramberger - Mariborska knjižnica, Ivan Dorner - Skupna strokovna služba SIS družbene dejavnosti, Vesna Copot - Občinski komite za družbene dejavnosti MB - Pobrežje, Karli Dimnik - OK za družbene dejavnosti MB - Tabor, Ladislav Horvat - OK za družbene dejavnosti MB - Tezno, Majda Struc - SO MB-Rotovž, Vladimira Zapečnik - SO MB - Pesnica. Skupina je začela delati avgusta 1988.

Nov odnos do knjižnične dejavnosti, ki jo je na področju kulture treba »prednostno obravnavati in razvijati«, se je pokazal že v začetku leta 1988. Januarja so v občini Pobrežje stekli konkretni dogovori za nove prostore, stekla so prilagoditvena dela, izdelana je bila celotna nova oprema in konec leta 1988 je bila Knjižnica Pobrežje spet odprta za uporabnike. Leto kasneje so bila prizadevanja knjižnice, krajevne skupnosti, občine Tabor in Mestnega izvršnega sveta kronana z otvoritvijo nove Knjižnice Pekre.

Najpomembnejši uspeh, a tudi najtrši oreh je bila pridobitev dveh knjižnic v občini Tabor: Knjižnice Nova vas in Pionirske knjižnice Nova vas. Njuna zgodba nazorno kaže, kako ovinkasta je bila pot do česa novega, zato jo podrobneje predstavljamo.

Mestno območje med Dravo, železniško progo proti Zidanemu mostu, Pohorjem in Pekrsko gorco se je od mestnega jedra v bližini glavnega mostu vedno bolj urbaniziralo in se raztezalo proti Pohorju. Dve knjižnici - Tabor in Studenci - ležita neposredno na desnem obrežju Drave in sta bili do začetka devetdesetih let na obsežnem mestnem območju edini poklicni kulturni ustanovi. Mariborska knjižnica je vztrajno upirala svoj pogled v nova naselja, kamor bi morala glede na potrebe prebivalstva razširiti svojo mrežo.

Knjižnica Tabor je bila vedno bolj obremenjena, naraščalo je število mladih bralcev, mera je bila prepolna. Že konec sedemdesetih let so v Pionirski knjižnici izračunali potrebe za novo enoto za otroke v takrat nastajajoči soseski S 23.

Knjižničarji nismo bili prvi, ki nam je misel posegala v ta del Maribora. V spominih režiserja Frana Žižka in arhitekta Jaroslava Černigoja beremo, da sta v času, ko na Taboru še ni bilo novogradenj, resno razmišljala o prepotrebem kulturnem središču na desnem bregu Drave. »Na prostoru ob kadetnici, tam, kjer danes stoji velika športna hala, sva si zamislila večnamenski kulturni objekt. V njem bi bila knjižnica s čitalnicami, bioskop oziroma kino-dvorana, lutkovno gledališče, klubski prostori« Černigoj je zelo obžaloval, da »do realizacije zasnovane gradnje ni prišlo«.¹¹

Tudi načrtovalci nove soseske so se zavedali kulturnih potreb, bili so konkretni, v projektu Maribor Jug, ki ga je leta 1975 pripravil Urbanistični inštitut SR Slovenije, je bila predvidena gradnja knjižnice, jasno je bila opredeljena njena funkcija in potrebna kvadratura (600 m² za precej manj predvidenih prebivalcev, kot jih sedaj dejansko tam biva). Tudi tokrat je ostalo le pri lepi zamisli. V knjižnici hranimo ta neuresničeni načrt. Graditelji sosesk S-23, Nova vas I in Nova vas II so seveda »pozabili« na to postavko. Nastala so brezosebna spalna naselja in prepozno so spoznali, da je treba vanje vnesti življenje. V občini Tabor so se odgovorni začeli zavedati, da potrebujejo kulturno žarišče. Najbolj poklicana ustanova je bila prav knjižnica in tako je napočil njen čas, nastopila je z vsemi že izdelanimi podrobnimi izračuni po avtentičnih statističnih podatkih o številu prebivalstva in o številu otrok ter potrebnih površinah za postavitev dveh novih knjižničnih enot - knjižnice za odrasle in pionirske knjižnice.

Na problemski konferenci 1985 je predsednik komiteja za družbene dejavnosti Karel Dimnik razpravljal prav o načrtovanju nove knjižnice v občini Tabor, a njegove napovedi glede prostorov so bile črnoglede. Knjižnica je vztrajala, da je treba čimprej pridobiti prostore in je pogledovala po praznih lokalih v novih stavbah. Leta 1987 smo se z občino zedinili, da bi bili primerni prazni prostori v blokovskem kompleksu

¹¹ Jaroslav Černigoj: Spomini in akcenti. - Večer, 1987 (10. novembra); Fran Žižek: Gledališče - audiovizualne dobe. - Večer, 1990 (24. maja)

na ulici Proletarskih brigad. Zgrajeni so bili do IV. faze, torej je bilo treba najti sredstva za finalizacijo ter rešiti lastništvo prostorov. Pribiti je treba še to, da so se površine zdele odločujočim prevelike, a tokrat knjižnica ni popustila. Zajetna mapa priča o številnih dogovorih na občinski in mestni ravni ter o povezavi z vodstvom Stavbarja, ki je prostore naklonjeno hranil za knjižnico, neposredno so dogovori potekali z uvidevnim dipl. inž. Miroslavom Temnikom.

Zgodilo se je prvič, da je knjižnica kupila prostore. Mestni izvršni svet je privolil v tako rešitev, Mestna kulturna skupnost je dobila sredstva za nakup, finančno konstrukcijo je izmojstrila direktorica Skupnih strokovnih služb za družbene dejavnosti Cilka Možič.

Dela v četrti fazi so se začela v drugi polovici leta 1990. Knjižnica je bila za javnost odprta junija 1992. Od ogleda prostorov leta 1987 do otvoritve je poteklo pet let. Bil je čas velikih naprezanj, čeprav so bili prostori veliki, jih ni bilo lahko urediti po strokovnih knjižničarskih merilih. Za ustrezno razporeditev prostorov in postavitve knjižnične opreme je v knjižnici skrbela delovna skupina in se trudila najti maksimalne možnosti, da bi jih prilagodili knjižničnim potrebam.

Mesto Maribor ni za splošno javno knjižničarstvo nikoli zgradilo nobene knjižnične stavbe ali vsaj v novogradnjah že v načrtih predvidelo po knjižničarskih standardih za dejavnost ustreznih prostorov, kot bi se to lahko zgodilo v primeru Nove vasi, če bi se ravnali po že navedenem programu. Enkratna priložnost, da bi že v fazi načrtovanja kulturnega doma v Hočah mislili na knjižnico in se o tem dogovarjali z Mariborsko knjižnico, je bila usodno zamujena, čeprav je Mestna kulturna skupnost prispevala svoj delež pri gradnji doma. Na prigovarjanje Mariborske knjižnice, da bi rešili nemogoče stanje Knjižnice Hoče s selitvijo v že dograjeni kulturni dom, so ponudili sobo v prvem nadstropju. Po trmastem vztrajanju, da knjižnica potrebuje več prostora in krajanom dostopnejšo lokacijo v pritličju, jo je končno dobila, kot je bilo že prej povedano.

Leta 1990 so se občine Maribor - Pobrežje, Maribor - Rotovž, Maribor - Tabor in Maribor - Tezno združile v občino Maribor, samostojni sta ostali občini Pesnica in Ruše, od leta 1998 je

nastalo še več občin. Mariborska knjižnica z vsemi nadaljuje dogovore o organiziranosti knjižnične mreže, medsebojni povezanosti vseh enot ter o njihovih prostorskih problemih in upati je, da se bodo vse trudile za enakomerni nadaljnji razvoj utrjenega knjižničnega sistema.

Od leta 1991 je Mariborska knjižnica pod vodstvom ravnateljice Dragice Turjak dosegla pomemben napredek, v sodelovanju z občinami se je izboljšalo stanje v precej knjižnicah.

V občini Maribor je Pionirska knjižnica Rotovž leta 1991 pridobila v prvem nadstropju že dolga leta predvideno dvorano, ki jo je nujno potrebovala za skupinsko delo z otroki in za uporabo igrač kot knjižničnega gradiva. Tako je bila izpolnjena ena od zahtev knjižnice.

Leta 1997 je občina omogočila popolno preureditev Knjižnice Tabor, oddelka za odrasle, Pionirska knjižnica Tabor pa je pridobila izjemno večje površine s premeščanjem prostorov znotraj iste stavbe in njihovo korenito predelavo ter popolnoma novo, otrokom ustrezno opremo.

Preurejanje Knjižnice Tabor, 1996. Foto: Arhiv Mariborske knjižnice

Nadaljnja razveseljiva pridobitev je bila v letu 1998 selitev dveh knjižnic. Končno je do novih prostorov prišla Knjižnica Tezno in po malo manj kot tridesetih letih postala zgljedna knjižnica. Druga je Knjižnica Pobrežje, ki se je tokrat že drugič selila in deluje sedaj na dovolj velikih površinah v prijetnem okolju. Obe smo v uvodu že omenjali.

Kar za štirinajst občin je zelo pomembno, da je Mariborska knjižnica leta 1998 kupila nov posodobljen bibliobus, prvi na Slovenskem je vključen v sistem COBISS in ima avtomatizirano knjižnično poslovanje. Kadar ni v pogonu, je priključen na omrežje ob novi Knjižnici Tezno, v kletnih prostorih te knjižnice pa ima potujoča knjižnica tudi svoje knjižno skladišče.

Občini Pesnica je Mariborska knjižnica predložila strokovno gradivo o nadaljnjem razvoju knjižničarstva na njenem območju. Dosegla je, da so v kraju Pesnica za knjižnico zagotovili prostor v novem trgovsko poslovnem centru, tako je društvena knjižnica končno imela pogoje, da je lahko postala profesionalna in se kot nova kombinirana enota vključila v knjižnično mrežo Mariborske knjižnice. Odprli so jo leta 1992.

*Otvoritev Knjižnice Pesnica,
22.12.1992. Foto: Arhiv
Mariborske knjižnice.*

Tudi občina Ruše je podprla prizadevanja knjižničarjev za rešitev prostorske problematike v Knjižnici Ruše. V isti stavbi je dobila še dodatne prostore, s prezidavami so bili združeni v en prostor, ki z novo opremo omogoča razvoj različnih dejavnosti. Nova knjižnica je začela delati septembra 1994. Občina Ruše je leta 1998 poskrbela, da je še ena društvena knjižnica lahko postala profesionalna, ko je v Bistrici ob Dravi preuredila knjižnične prostore in jih povečala.

Minister za kulturo v ruški občini

»Razmišljamo o kulturnem tolarju«

KNJIŽNIČARSKO DEJAVNOST IN LJUBITELJSKO KULTURO V OBČINAH NAJ BI V PREHODNEM OBODBU DO OBLIKOVANJA NOVIH LOKALNIH SKUPNOSTI FINANCIRALA DRŽAVA

Na povabilo izvršnega sveta sta včeraj ruško občino obiskala republikanski ministar za kulturo Sergej Pelhan in državni sekretar Jule Osterman. Namen obiska, kot je svetovalno povedal podpredsednik ruške vlade Vilh Rušan, pa je bil predvsem predstaviti kaj je bilo na področju kulture v ruški občini doslej še storjenega in opozoriti pri katerih dejavnostih, v občini pričakuje tudi denarno pomoč države.

Ravnatelj Zavoda za varovanje naravnih in kulturne dediščine Matko Janež Mikal je podobenje predstavil doseženi obnovitvenega dela na ruški župnijski cerkvi, ki sodi med najlepše na Slovenskem. Letos naj bi se v njej lotili že obnove orgel iz leta 1740. Po podanih ruške občine naj bi bili krajini za obnovo tseh cerkve — vsebuje, na Duhu na Ostrm vrtu in ruške doleje namenili še okrog 1,5 milijona nemških mark. Sklepe so eden pa so doživeli nekateri drugi kulturni spomeniki v občini.

Denimo oba gradova, Vilh in falka graščina, ki sta še vedno brez programa in denarja za obnovo. Na polovici je obnova tudi obnove starotške hiše v Lovrencu na Pohorju — Kodrovo, ki so se je lotili pred leti. Poleg vseh omenjenih kulturnozgodovinskih spomenikov sta si oba gosta ogledala še etnološki spomenik Pula v Lovrencu in ruški kulturni dom, ki ga je pred časom občina odkupila od Tovarne duška Ruše, ter znato mariborske knjižnice v Rašah. Sklepa namre-

vajo letos razliti. Ravnateljica mariborske knjižnice Dragica Turjak pa je opozorila predvsem na visoke stroške poslovanja obeh enot mariborske knjižnice v ruški občini, predvsem pa na težave pri plačevanju najemnin za prostore v Lovrencu.

Predsednik ZKO Ruše Herman Vekovar pa je predstavitel ljubiteljsko kulturo v občini, ki jo oblikujejo številni društva

— folkloristi, dramske skupine, glasbeniki. Tudi ta vse bolj občini pomanjkuje denarja v občinski blagajni.

Minister Pelhan ni dajal velikih obljub, predvsem pa je, kako si zamislje razreševanje finančnih težav posameznih dejavnosti na področju kulture tudi v okviru nacionalnega programa. Glavni slogan v kulturni spomeniški rezeje razmišljajo o tako imenovanem

kulturnem tolarju. Po tej poti naj bi za najpomembnejše naložbe na področju kulture, tudi za knjižnice, obratni denar do leta 2000. Razmišljajo tudi, da bi knjižničarsko dejavnost in ljubiteljsko kulturo (ZKO) do oblikovanja novih lokalnih skupnosti prehodno financirala država. Tako bi različni sodajo mrežo ZKO in jo kasneje spet vrnilo na lokalno raven. Gosta sta se udeležila tudi obsejni razstavi lokalnih projektov za nalozbe na področju društvenih dejavnosti, ki so jo odprli popoldne v salona Popirčak v Rašah.

Tanja Mikalovič

Ministru Pelhanu in državno sekretarju Ostermanu so predstavili načrtovano razlitiitev prostora knjižnice v Rašah. Fotograf: Boris Vugrinec

Večer, 25. marec 1994

Nova občina Lovrenc na Pohorju je leta 1999 tudi poskrbela za izboljšanje svoje knjižnice, ki se je že drugič preselila, tokrat v prenovljeno spomeniško zaščiteni stavbo, v kateri si je uredila prostore tudi mlada občina.

Problemov s prostori s tem ni konec, še nekaj enot čaka na posodobitev, predvsem pa bo treba čimprej zagotoviti normalne razmere za delo v obeh osrednjih knjižnicah v stavbah na Rotovškem trgu 2 in 6. Nemogoče je, da se v eni stavbi (Rotovski trg 2) dobesedno dušita celo dve kulturni ustanovi:

Mariborska knjižnica in Lutkovno gledališče. S prepotrebno izselitvijo Lutkovnega gledališča v lastno stavbo, kot je načrtovano, bi Mariborska knjižnica po načrtih za adaptacijo, ki jih že ima izdelane, ustvarila spodobne in funkcionalne prostore vsem skupnim službam za celoten knjižnični sistem in enoti Knjižnici Rotovž, mesto bi pridobilo privlačno zgradbo za razgibano kulturno dejavnost, uglednejša bi bila tudi podoba Rotovškega trga. Neodločenost mestne kulturne politike zavira delo obeh kulturnih ustanov. Ureditev osrednje knjižnice bi pomembno prispevala k izboljšanju pogojev, ki jih mora knjižnica izpolniti za status matične knjižnice.

Naj na koncu strnemo

Tri desetletja Mariborske knjižnice so tri desetletna obdobja, vsako s svojimi prednostnimi nalogami, ki so mu dale poseben pečat, razvojni tok pa je bil skozi vsa ta obdobja strokovno neizpodbitno in premočrtno naravnani. V prvem desetletju je v ospredju ustvarjanje mreže knjižnic in širjenje navzven, v drugem desetletju se knjižnica pogloblja navznoter, utrjuje skupne službe in izpopolnjuje knjižnični sistem, navzven pa se bori za status knjižnice, ki naj bi bil viden v reševanju prostorske problematike, tretje desetletje pa je obdobje nadaljnega širjenja knjižnične mreže, računalniško podprtega poslovanja in povezovanja knjižničnih enot ter vključevanje v širše informacijske sisteme, razveseljivega povečevanja in posodabljanja knjižničnih prostorov.

Po deset let je bilo potrebnih za zagon posameznih aktivnosti, njihovo dozorevanje in prehod v naslednjo etapo. Tretje desetletje se končuje in upati je, da bo vse, kar se bo dogajalo v naslednjih obdobjih, potekalo bolj pospešeno zaradi tistih, ki v knjižnici delajo, predvsem pa vseh, ki knjižnico potrebujejo za življenjsko najraznovrstnejše namene. »Knjižničarji smo optimisti,« je pred nedavnim v Večeru zapisala ravnateljica Dragica Turjak. In tako naj bo!